

Paweł Cembrowicz

"Pontificio Istituto Liturgico
Sant'Anselmo, Scienza Liturgica :
Manuale di Liturgia", red. Anscar J.
Chupungco, [b.m.] 1998 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 7/2, 216-218

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

nych, wielkich kobiet naszego stulecia, z których jedna została wyniesiona do chwały ołtarzy. Z tego też tytułu jest godna polecenia wszystkim, którzy szukają głębszej prawdy o człowieku.

Ks. Ignacy Dec

Pontificio Istituto Liturgico Sant'Anselmo, *Scienza Liturgica Manuale di Liturgia*, red. Anscar J. Chupungco OSB, Edizioni PIMME 1998, t. I - V

W październiku 1988 roku ukazały się trzy pierwsze tomy, a kilka miesięcy później dwa następne podręcznika do liturgiki, wydanego przez Pontificio Istituto Liturgico Sant'Anselmo, zatytułowanego *Scienza Liturgica. Manuale di Liturgia*. Książka ta jest dziełem zbiorowym zredagowanym przez *Pro-Presiede* Instytutu Liturgicznego w Rzymie, ojca profesora Anscara J. Chupungco OSB, obecnie pełniącego funkcję prezydenta Instytutu Liturgicznego im. Pawła VI na Filipinach. Nad podręcznikiem pracowało 42 ekspertów liturgiki różnych narodowości, co nadało temu dziełu wyjątkowy charakter. Warto podkreślić, że wyjątkowość omawianego podręcznika przejawia się w tym, iż tak wielu autorów potrafiło zespolić swoje siły i podjąć wspaniałą współpracę, aby stworzyć dzieło obejmujące całą panoramę bogactwa liturgii. Niektóre części i rozdziały zostały opracowane przez pojedynczych autorów, inne natomiast przez małe, dwu-, trzyosobowe zespoły.

Manuale di liturgia, jak czytamy we wstępie do pierwszego tomu (s. 7-8) i jak zauważymy podczas lektury tego dzieła, przedstawia kompletny kurs studiów liturgicznych, odbywających się w rzymskim Instytucie Liturgicznym. Jest on jednocześnie propozycją podręcznika, wzorem i źródłem studium liturgiki dla studentów i profesorów Wydziałów Teologicznych i Seminariów Duchownych. Charakteryzuje się bowiem następującymi cechami:

- przedstawia teologiczne ujęcie liturgii,
- odnosi się do nauk humanistycznych takich, jak antropologia, psychosocjologia, nauka o języku i sztuka,
- uwzględnia aspekty pastoralne i duchowe,
- odnosi się do liturgii wschodnich i zachodnich nierzymskich, pozwalając na zapoznanie się z całym zagadnieniem kultu chrześcijańskiego.

Przedstawmy w skrócie poszczególne tomy tegoż dzieła. Tom pierwszy nosi tytuł *Wprowadzenie do liturgiki* i składa się z trzech części. Pierwsza część poświęcona została zagadnieniom wstępnym. Omawia się tutaj podstawowe wiadomości o liturgii, wschodnie i zachodnie rodziny liturgiczne. Następnie przedstawione jest zagadnienie liturgii w odniesieniu do Biblii i do nauki Ojców Kościoła. Ostatni rozdział tejże części zajmuje się tematem: liturgia a ekumenizm. Druga część to panorama historyczna liturgii. Znajdziemy tutaj rozważania dotyczące liturgii w pierwszych czterech wiekach, historię liturgii wschodnich i zachodnich. W trzeciej części autorzy ukazują nam źródła liturgiczne. Została tutaj przedstawiona problematyka tekstów i ksiąg liturgicznych, począwszy od najstarszych, a skończywszy na współczesnych. Oprócz przedstawienia samych źródeł, pod-

jęto również zagadnienie ich interpretacji. Omówiona została więc krytyka tekstu i hermeneutyka, problematyka dotycząca tłumaczenia tekstów liturgicznych oraz zagadnienia z prawa liturgicznego.

Drugi tom podręcznika, zatytułowany *Liturgika fundamentalna*, został podzielony na trzy części, podobnie jak tom pierwszy. Autorzy przedstawili w nim zagadnienia epistemologii liturgii, omawiając teologię liturgii, liturgię i duchowość, liturgię i duszpasterstwo. Druga część omawianego tomu skupia się na przedstawieniu zagadnienia celebracji liturgicznej. Poruszona jest problematyka eklezjologii liturgicznej, zgromadzenia liturgicznego, uczestnictwa i posług w liturgii. Część trzecia poświęcona została związkom liturgii z naukami humanistycznymi. Znajdziemy tutaj zagadnienia dotyczące aspektu psychosocjologicznego liturgii, perspektywy kulturowo-antropologicznej w liturgii, języka liturgii, liturgii i sztuki, liturgii i inkulturacji.

W trzecim tomie omawianej pozycji, podzielonym na dziesięć sekcji, autorzy przedstawiają zagadnienie Eucharystii, począwszy od historii, a skończywszy na teologii. Rozpoczyna go sekcja wstępna, poświęcona zagadnieniu słownictwa, wyjaśniając podstawowe terminy związane z Eucharystią. Po tych wstępnych wyjaśnieniach autorzy przedstawiają zagadnienie Mszy świętej w pierwszych czterech wiekach. Kolejna sekcja zajmuje się zagadnieniem Liturgii Eucharystycznej na Wschodzie. Zostały tutaj przedstawione różne *ordines* w odniesieniu do ich genezy. W czwartej sekcji omawia się historię celebracji Eucharystii na Zachodzie, aby następnie zająć się zagadnieniem *Ordo Missale* Pawła VI z jego poszczególnymi elementami. Pozostałe sekcje omawiają temat kultu Eucharystii poza Mszą świętą, temat Wiatyku. Nie pominięto niektórych szczególnych zagadnień, takich jak problematyka koncelebracji, sposobu i częstotliwości przyjmowania Komunii świętej oraz problematyka niedzielnego zgromadzenia bez kapłana. Tom ten kończy się, jak już wyżej zaznaczono, zagadnieniem teologii celebracji eucharystycznej.

Tom czwarty, jak mówi sam tytuł, zajmuje się tematem *sakramentów i sakramentaliów*. Została ona ujęta zgodnie z wymogami soborowej Konstytucji o Liturgii (por. KL 60, 61), przedstawiając historię, teologię i uwagi pastoralne dotyczące poszczególnych sakramentów i sakramentaliów. Omawia się więc najpierw sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, następnie sakrament pojednania i sakrament chorych, kapłaństwo i małżeństwo. Spośród sakramentaliów przedstawione zostały następujące: profesja zakonna, konsekracja dziewic, obrzędy pogrzebu i różne błogosławieństwa. Niestety, nie znajdziemy omówionego zagadnienia egzorcyzmów. Możliwe, że pominięcie tegoż zagadnienia spowodowane było brakiem odnowionej księgi liturgicznej, dotyczącej obrzędu egzorcyzmu (która została opublikowana krótko po ukazaniu się omawianego przez nas podręcznika).

Piąty tom poświęcony został zagadnieniu *czasu i przestrzeni liturgicznej*. Czytelnik może więc poznać zagadnienia dotyczące Liturgii Godzin i Roku Liturgicznego. Interesująca jest trzecia część tomu, w której autorzy omawiają ryt poświęcenia kościoła w aspekcie historycznym, a następnie zajmują się architekturą liturgiczną, by w końcu przedstawić teologię przestrzeni liturgicznej.

Ważnym elementem omawianego podręcznika jest bogaty wybór bibliografii, zamieszczany na początku każdego rozdziału. Każdy tom zawiera również indeks tematyczny, wymieniając ważniejsze tematy omawianych zagadnień. Należy podkreślić, że autorzy

poszczególnych dziedzin sięgają do tradycji liturgicznej oraz do źródeł starożytnych, średniowiecznych i współczesnych. Natomiast ich interpretacja różni się w zależności od użytej metody i sposobu naświetlania problemu. Dzięki temu podręcznik wyróżnia się ogromnym bogactwem i staje się bardzo interesujący. Autorzy niejednokrotnie przedstawiają własne poglądy, ale zawsze w odniesieniu do posłuszeństwa Kościołowi. Czytelnik może więc zrozumieć ducha wierności Kościołowi, jego nauce i tradycji oraz jego misji w dzisiejszym świecie.

Manuale di Liturgia, będąc już drugim podręcznikiem Instytutu Liturgicznego w Rzymie (pierwszym był siedmiotomowy *Anàmnesis*, publikowany od 1977 roku), zawiera wszystkie podstawowe informacje do naukowego zrozumienia liturgii, ale także pozwala na jak najgłębsze docenienie jej wartości duchowych. Zadaniem publikacji jest doprowadzenie czytelnika do aktywnego i owocującego duchowo uczestnictwa w celebracjach misterium Chrystusa, tak bardzo postulowanego przez Vaticanum II.

ks. Paweł Cembrowicz

Ks. Paweł Cembrowicz GANOCZY Alexandre, *Unendliche Weiten... Naturwissenschaftliches Weltbild und christlicher Glaube*
Verl. Herder, Freiburg im Br., Basel, Wien, 1998; ss. 191

Jedną z charakterystycznych cech współczesnej nauki jest jej dążenie do osiągnięcia wymiaru interdyscyplinarnego. To zmaganie nauki staje się dobrze widoczne przy rozważaniu problemów granicznych, które mogą być przedmiotem badań dwu lub kilku dziedzin naukowych. Do klasycznej współcześnie problematyki pogranicza można zaliczyć m.in.: relację między czasem a wiecznością, ewolucją a stworzeniem czy chaosem a porządkiem. Celem przebadania wymienionych relacji potrzebny jest udział nauk przyrodniczych, teologii i filozofii.

Wspomniana problematyka jest zasadniczym przedmiotem rozważań najnowszej książki A. Ganoczego *Unendliche Weiten...* Z zakresu problematyki wzajemnych relacji pomiędzy naukowo-przyrodniczym obrazem świata a chrześcijańską wiarą. Zamiarem emerytowanego już dziś profesora teologii dogmatycznej na uniwersytecie w Würzburgu jest stworzenie interdyscyplinarnego studium, które mogłoby posłużyć jako pomost pomiędzy naukami przyrodniczymi a teologicznymi (s. 11, 188).

Prezentowana książka składa się z dziewięciu rozdziałów, których zasadnicza struktura (za wyjątkiem dziewiątego) jest dwustopniowa: najpierw badane zagadnienie jest przedstawiane w aspekcie przyrodniczym, a następnie w teologicznym, względnie filozoficzno-teologicznym. Całość rozważań poprzedza metodologicznie zorientowane wprowadzenie (s. 13-27), ukazujące najważniejsze cechy metody przyrodniczej i teologicznej. Rozdział pierwszy *Gott und das Göttliche* (s. 29-47) przedstawia dwa różne sposoby podchodzenia do problematyki Boga. Najpierw jest to sposób mówienia o Bogu względnie o tym, co boskie, u takich przyrodników, jak: Newton, Einstein, Planck, Heisenberg, Jordan, von Weizsäcker, Prigogine i Davies. Następnie druga jego część zawiera sposób mówienia o Bogu w perspektywie teologii chrześcijańskiej. Rozdział drugi *Urknall*